

ARHITEKTURNA PRAKSA KOT ZNANSTVENO RAZISKOVALNI LABORATORIJ

RESEARCH THROUGH DESIGN PRACTICE IN ARCHITECTURE

Potreba po reinterpretaciji znanstvenega raziskovanja na področju arhitekture izhaja iz reakcije disciplinarne prakse na akademsko izolacijo znanstvenega raziskovanja in iz reakcije akademske prakse na pretirano poudarjanje interdisciplinarnosti (vključno z vsiljevanjem metod, kriterijev in meril bolj pozitivistično naravnanih znanstvenih disciplin). Arhitektura kot znanstvenoraziskovalno področje brez zavestnega razvoja disciplinarnega jedra namreč izgublja svoje lastne temelje. V različnih kulturnih okoljih prerajanje poteka na različne načine, z različno tradicijo - skupno vsem pa je poudarjeno iskanje disciplinarnega jedra in srečanje umetniških disciplin ob istih bistvenih vprašanjih - v istem trenutku sodobnosti.

Katera so torej bistvena, aktualna teoretska vprašanja? In katera so bistvena, aktualna metodološka vprašanja? Na katera izmed teh vprašanj je mogoče odgovoriti bodisi s teoretskim argumentiranjem bodisi z oblikovalskim eksperimentiranjem? Katera so vprašanja, ki terjajo odgovore izključno s konkretnim, vnaprej opredeljenim oblikovalskim eksperimentiranjem? Katera pa so tista, na katera odgovori se porajajo v kritični refleksiji vzporednega projektantskega dela? Kako jasno izoblikovati tovrstna raziskovalna vprašanja?

Iskanje odgovorov na našeta vprašanja združuje pristop t.i. znanstvenega raziskovanja v procesu oblikovanja ("through design" ali "by design" [Heynen, 2006]), katerega jedro je proces oblikovanja, in katerega ožje in bolj razvito polje delovanja izhaja iz zrele prakse arhitekturnega oz. oblikovalskega snovanja in proučevanja sledi tega snovanja v prostoru ("by practice"). Rezultati raziskovanja "iz prakse" obsegajo nova znanja o načinih, kako oblikovalec ("reflective practitioner" - [Schön, 1983]) obvladuje svoje znanje in razumevanje, še posebej miselni prostor svojega znanja o prostoru in razumevanja prostora. Drugi sklop rezultatov pa razkriva način, kako se oblikujejo javni vedenjski vzorci ustvarjalca, in kako jih le-ta uporablja v podporo svojim oblikovalski praksi [Schaik, Johnson, 2011].

Raziskovanja "iz prakse" se običajno lotevajo zreli arhitekti (po vsaj desetih, morda dvajsetih letih prakse), ki začitijo potrebo po kritični distanci do svoje lastne in družbene ustvarjalne preteklosti in sedanjosti, za svoje ustvarjalni preporod, za višjo stopnjo konkurenčnosti itd. Razprave o naravi oblikovalskega znanja poudarjajo [Lawson, Dorst, 2009], da višja stopnja zrelosti arhitekta ne pomeni boljšega izvajanja istih nalog, temveč predvsem to, da zreli arhitekti počno druge stvari kot arhitekti na nižjih stopnjah razvoja in to tudi na posvem drugačen način. Kaj torej lahko prinaša obravnavani pristop npr. na ravni diplomantov? Preveriti bi veljalo možnosti razvoja obravnavanega pristopa za vse nivoje zrelosti arhitekta - bodisi kot umetnika, bodisi kot znanstvenika ali morda celo generalista. Katera vprašanja so rešljiva v različnih stopnjah zrelosti arhitekta kot projektanta-umetnika, arhitekta-raziskovalca ali morda arhitekta-generalista?

Eden izmed problemov arhitekture kot znanstvene discipline je, da je velik delež bistvenega metodološkega znanja, ki nastaja v

procesu projektantske prakse, implicitnega ("tacit knowledge"- [Polanyi, 1966]). Kar pomeni, da je to znanje prenosljivo le posredno. Ne le med disciplinami, ampak tudi "znotraj" arhitekture. S tem pa je povezan tudi problem povezovanja teoretskega znanja z metodološkim v okviru iste oblikovalske discipline, pa naj so teorije še tako (znanstvenoraziskovalno) odlične.

Proces družbenega priznavanja znanstvenoraziskovalnega dela, ki izhaja iz obravnavanega pristopa, se torej ne sooča le s problemom metamorfoze znanja iz implicitnega v eksplicitno, temveč tudi s problemom priznavanja vizualnega jezika kot bistvenega, verndar ne tudi zadostnega sporočilnega medija za posredovanje rezultatov dela tega pristopa. Zahteva po ubesedovanju znanstvenih rezultatov pač ni kaprica znanstvenih disciplin, v katerih eksplicitna narava znanja prevladuje, temveč sporočilna nuja - ki ne le posreduje rezultate meddisciplinarnemu diskurzu, temveč tudi oblikovalski disciplini sami pomaga v procesu pretvarjanja implicitnega znanja v eksplicitno (in nazaj), iz abstraktnega v konkretno (in nazaj).

Po drugi strani pa znanstvenoraziskovalna besedila pod vplivom meddisciplinarnega diskurza pogosto ostajajo brez sporočilnega naboja, ki bi ustrezal h kulturnemu razvoju usmerjeni disciplini. Razvoj sposobnosti pretvorbe implicitnega znanja v eksplicitno s pomočjo razvoja pestrosti naj sodobnejših načinov predstavitev je temeljni cilj vseh znanstvenoraziskovalnih usposabljanj na področju arhitekture, ki se posebej posvečajo navedenemu pristopu: od doktorskih programov do usposabljanja raziskovalnih mentorjev.

Ob interpretacijah obravnavanega pristopa pa ob identifikaciji pristopa in prizadevanjih za njegov razvoj naletimo na vrsto nesporazumov. Eden izmed njih izhaja iz razlikovanja med znanstvenim in umetniškim raziskovanjem, ki je posledica razlik v filozofiji znanosti in umetnosti. Je mogoče med njima kdaj postaviti enačaj in pod kakšnimi pogoji? Je arhitekturno projektiranje npr. v slovenskem kulturnem prostoru res zgolj strokovno ali morda družbeno priznано umetniško aplikativno razvojno raziskovalno delo, ali vsaj vir informacij znanstvenega raziskovanja? Je znanstvenoraziskovalno delo res zgolj podpora umetniškemu ustvarjanju? Kako je mogoče preseči ločnico? Kateri so torej tisti koraki, ki so potrebni, da arhitekturna praksa ni le vir informacij ali/in aplikacija, temveč preizkusni laboratorij znanstvenega ustvarjanja? Nekaj odgovorov lahko najdemo v najnovejših raziskavah s tega področja [Koskinen, Zimmerman, Binder, Redstrom, Wensveen, 2011]. Ostaja pa vprašanje, kako prepoznati in intenzivneje razviti obravnavani pristop v okviru integralne tradicije raziskovanja na področju arhitekture [Zupančič, 2009].

Rezultat umetniške narave raziskovanja je delo, ki je lahko družbeno priznано kot umetniško - to je na področju arhitekture npr. arhitekturni projekt oz. njegova realizacija. Rezultat pa je (lahko) tudi novo občutenje umetnosti. Rezultat znanstvenega pola raziskovanja pa je v kontekstu raziskovanja arhitekturne

prakse novo znanje in razumevanje procesov arhitekturnega projektiranja, miselnega sveta kreativnega ustvarjanja in pogojev tega ustvarjanja, mnogoterosti družbene vloge ustvarjalca in načinov njegovega delovanja. Rezultat, ki je lahko priznan kot znanstvenoraziskovalno odlično delo, je lahko novo razumevanje stvarnosti, nov oz. posodobljen metodološki pristop, nova ali posodobljena metoda dela - ne pa sam projekt/realizacija ali serija projektov/realizacij. Tako umetniško kot tudi znanstvenoraziskovalno priznanje odličnosti je zadeva družbe, ki določa pogoje za polarno, pa tudi medsebojno priznanje.

Iskanje skupnega jedra oblikovalskih disciplin v okviru hitro razvijajočega se obravnavanega raziskovalnega pristopa ima lahko za posledico novo izolacijo "podobno mislečih". Zato je nujna vzporedna integracija raznolikih raziskovalnih pristopov oz. iskanje ravnovesja med njimi, glede na naravo in bistvo raziskovalnih problemov, ki se jih raziskovalec loteva.

Viri in literatura

- Zupančič, T. (2009): Communicating (by) curriculum design: the integral tradition on doctoral scholarship in architecture. V: VERBEKE, Johan (ur.), JAKIMOWICZ, Adam (ur.). Communicating (by) design : proceedings of the colloquium "Communicating (by) Design" at Sint-Lucas Brussels from 15th - 17th April 2009. Brussels: Hogeschool voor Wetenschap & Kunst; Gent: School of Architecture Sint-Lucas; Göteborg: Chalmers University of Technology, str.: 675-685.
- Heynen, H. (2006): Unthinkable Doctorates? Introduction. V: The Journal of Architecture, 2006/11, str.: 277-282.
- Koskinen, I., Zimmerman, J., Binder, T. Redstrom, J. Wensveen, S. (2011): Design Research Through Practice. Morgan Kaufmann, Waltham.
- Lawson, B. R., Dorst, C.H. (2009): Design Expertise. Architectural Press, Oxford.
- Polanyi, M. (1966): The Tacit Dimension. Doubleday & Co., New York.
- Schön, D. (1983): The Reflective Practitioner, How Professionals Think in Action. Basic Books, New York.
- Schaik, L. V., Johnson, A. (eds.) (2011): By Practice, By Invitation: Design Practice Research at RMIT. Onepointsixone, Melbourne.